

~~Inv. A. 46.728~~

190. DIN ISTORIA BUCURESCILOR

Inv. 1190.

I

PATRIARHI, MITROPOLIȚI, EPISCOPI GRECI

LA BUCURESCI

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

DE

G. I. IONNESCU-GION

206417

15636.

Donațiunea Prof.
Gh. Râmniceanu, Bârlad

BUCURESCI

TIPOGRAFIA „EPOCA” STRADA CLEMENȚEI 3
1897.

A (498)

CONTROL 1953

CONTROL 195

BIBLIOTECA UNIVERSITARA
COTA 11/190

D

Pe 75/95

B.C.U. Bucuresti

C15636

După indemnul câtor-va prietini, — și pînă când voiți fi redactat toate capitolele lucrării mele *Istoria Bucureștilor* — cred că fac bine dând tiparului unul dintr'aceste capitole, și anume pe cel privitor la *Patriarhiă, Mitropolia și Episcopii greci*, cari s'au prefirat prin București din suta a șese-spre-decea și pînă 'n pragul secolului nostru.

Vor urma apoi *Podul Calicilor* (Calea Rahovei), *Podul Mogoșoiei* (Calea Victoriei) și *Curtea-Vechie*.

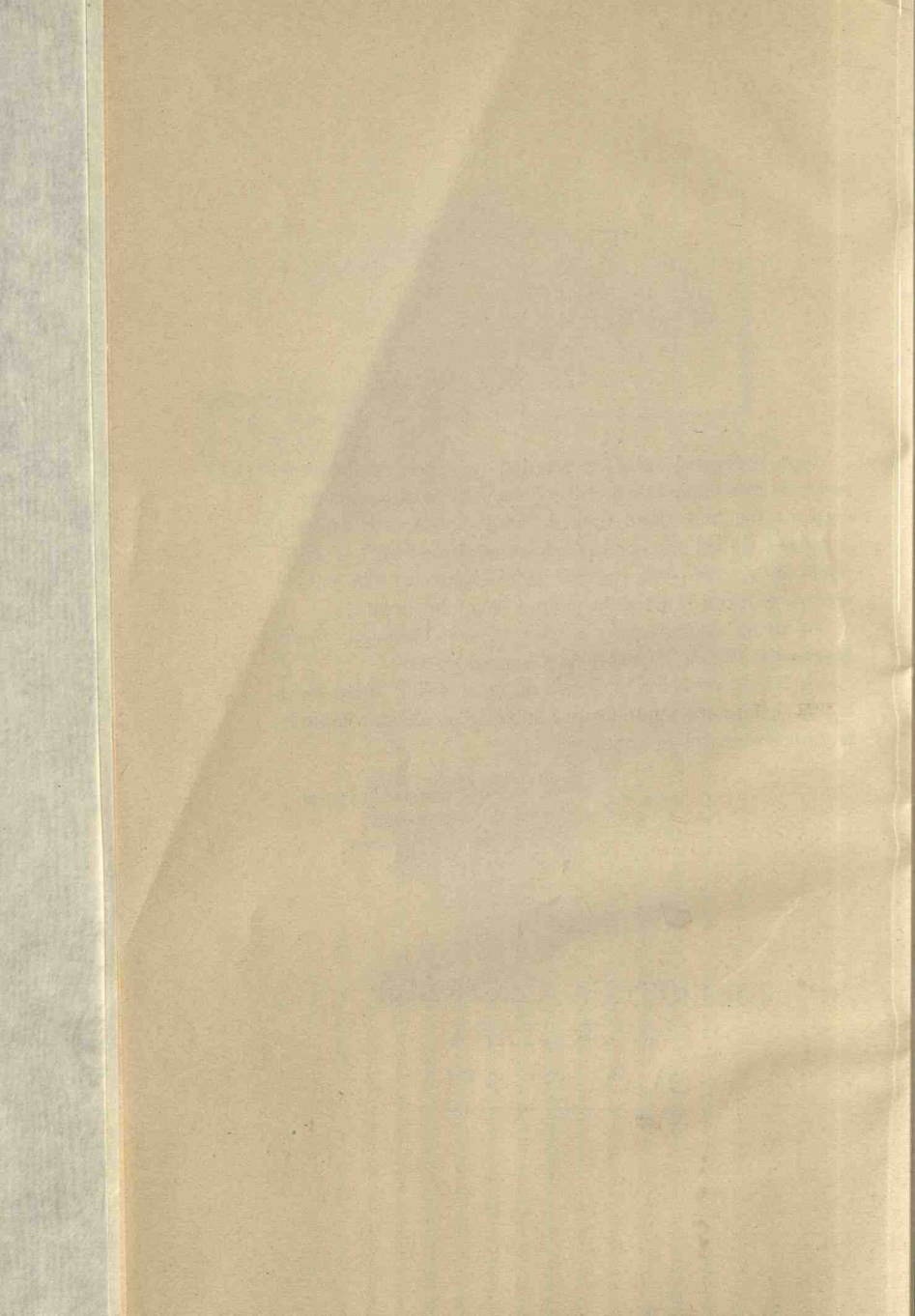
Ași fi recunoscător aceluia cari, mai știind după documente și alte amănunte asupra subiectelor acestor capitole, ar binevoi să mi le comunice.

IONNESCU-GION

PROFESOR

33, Strada Lucacii

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

VEȘCU - G. N.

PATRIARHI, MITROPOLIȚI, EPISCOPI GRECI

IN

ȚĂRILE ROMÂNE ȘI 'N DEOSEBÎ LA BUCUREȘCI

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHYSICS DEPARTMENT

BIBLIOTECA CENTRALĂ
UNIVERSITARĂ
BUCUREȘTI

I

Deschid înaintea D-nielor vóstre vechiele Condice ale Arhivelor, în cari stă încă adormită istoria viă a trecutului nostru.

În bătrânele hrisóve ale Domnilor, în acetele de daniă, de vânđare și de cumpărátore ale boierilor, în amėnunțitele hotărnicii séu ocolnițe ale moșielor și 'n nenumėratele feluri de hárții autentice ale Románilor din sutele XVI, XVII și XVIII,— istoria Munteniei și a Moldovei de odinióră se 'nfăcișéză cercetătorului subt uă lumină atât de deosebită de palida lumină a Cronicelor, în cât veđi cu totul altfel viėța română din vremile de mai 'nainte.

Ce deosebire și, deci, ce priveliști, ce lupte, ce scene elocinte și sugestive!

Cu ochii minței și ajutat de documente, asiști la tóte aceste drame și peripeții istorice, nu ca un spectator nepăsător și rece, ci ca un actor plin de patimă, a căruia i-

nimă sburdă pentru cutare séu cutare din protagoniștii tragediei séu comediei ce se desfășórá înainte-í.

Cunosceam acum un an Bucureșcii și istoria acestuí minunat orași din aprópe tot se publicase de predecesorii noștrii despre trecutul Capitalei Regatului român. Vedeam Bucureșcii în trecutul lor apropiându-se de presinte, întocmai cum navigatorul, pe uă mare furiosă, cu valuri cât biserica, vede pământul către care tinde cu desnădăjduite năzuinți.

Mi-apărea dintr'aceste citiri răslețe, mi-apărea orașul iubit al lui Mircea Ciobanul când acoperit de uă cétă désă și nepetrunșă, când abia pe sfert séu pe jumătate, când atât de preschimbat în cât nu'l mai cunosceam.

Și 'n câte rânduri, Bucureșcii, de-a lungul a decimí de aní, nu dispărea cu desevêșire, perđându-se în nóptea vremurilor ca și pentru totdeuna! Și nu mai vedeam nimic! Și, cu brațele încrucișate, cu ochii pironiți pe pânza fumură a trecutului, așteptam lung, prelung și fără sațiú!

Mé cuprindea uă mâhnire adâncă, și gândul meú se ducea cu jind către acele istorie ale Romei, Londrei, Vienei, în care veđi trăind și sbătându-se în luptele vieței de acum 400-500 de aní, nu numai orașul întreg, ci uă mahala, uă stradă, uă casă, uă fontână, tóte istorice, tóte vorbitóre.

De acum un an ênsă și pênă astăzi, și de aici 'nainte âncă, mulțămită magistrului nostru al tuturor în sciința istoriei române, mulțămită d-lui Hasdeu, Arhivele mi-au fost, îmi sunt și 'mi vor fi continuu deschise.

Bucurescii încep să iêsă pentru mine din negura vechimei. Un far puternic aruncă asupra-le lumină de uă intensitate adeseori extraordinară, și ved acum, în măsură românescă și bucurescănă, în stradele, în piețele, în bisericile și 'n casele Bucurescilor, ceia ce Dulaure la Paris, Gregorovius și Reumont la Roma, Allen la Londra și Weiss la Viena vedeau în stradele, în piețele, în bisericile și 'n casele acestor mari orașe europene: viața trecutului cu tôte marile ei întemplări.

Da, Domnilor, îngăduiți unui pasionat și entusiast cititor al documentelor române din sutele XVI și XVII să afirme înaintea D-nielor vóstre că vede ađi, âncă necomplet dér distinct, Bucurescii de acum 300 de ani, cu ulițele lui, cu Domniă în palatul lor, cu boerii în casele lor, unele întărite ca nesce cetățui, cu neguțătorii, cu județii și cu pârgarii acestei «de Dumneđu păzite» cetăți a Dîmboviței.

Am asistat, de-alungul acestor 300 de ani, la nasceri, botezuri, nunți și 'nmormântări; la lupte, procese, resvrătiri și 'mpăcări;

la serbări, la sfințiri de biserici și la intrări triumfale, la primiri de óspeți iluștrii în București, de-acum 200 și 300 de ani, — și câte, și câte! Ce mișcare, ce 'nvălmășelă, ce putere de vieță! Și mai cu sémă, ce de lume, ce de neamuri venite din tóte părțile ca să trăiescă în București!

Sosiaū din Răsărit ca să trecă inainte spre Apus, și pare că era uă lege neschimbată să rămână aci. Și rămâneau uă vieță întrégă, și rămâneau și ei și, după ei, nepoți și stră-nepoți, iér Dâmbovița, lină și gâlbuiă, continua, cum continuă și ađi, a fi «apa dulce, din care cine bea nu se mai duce».

Din tóte aceste felurimi de felurimi de neamuri, cari s'aū prefirat prin Bucureștii sutei a XV-ea, se đicem numai de la 1453, și prin veacurile următóre pêne la 1800, în pragul secolului în care trăim, ași voi se încondeiez astăđi, inaintea Domnielor vóstre, pe un neam ciudat, interesant și de felul căruia nu mai întâlniți pe nicăieri în fastele istoriei universale.

Acest fel de ómenī sunt Patriarhiū, Mitropolițiū, Episcopiū, Egumeniū și Arhimandrițiū din patriarhiele Constantinoplei séu Romeicelei-Nouă, Ierusalimului, Antiohiei și Alecsandriei, — adică tot ceia ce, cu potcapiū, rasă și mantiă négră, aū trămis Asia, Africa

și Europa ortodoxă aci, la noi, în țările române, și'n deosebi în Bucuresci.

Domnilor, nu pot afirma, bine 'nțeleș, că n'a fost an, de la luarea Constantinoplei și pêne la 1800, în care sè nu fi fost un patriarh, un mitropolit, un episcop, grec ori de alt neam, dér totdeuna ortodox, în țările române și'n deosebi în Bucuresci. Nu; acèsta nu đic, pentru că documentele nu m'empunternicesc sè afirm lucrul acesta. Că 'n fiecare an, în Bucuresci și 'n tóte orașele țărilor române, aũ fost călugări greci cerșetori, de și documentele n'o spun negru pe alb, lucru e sigur. Ceia ce ênsè documentele, urmărite cu atențiune, afirmă cu tótă a lor putere, este lucrul următor : la fiăcare rėspas de timp de đece ani, a trebuit sè fiă la Iași, la Bucuresci, la Craiova séu aiurea, ori un patriarh, — decă nu mai mulți — ori un mitropolit, ori un episcop, ori câte un șiret arhimandrit séu egumen din părțile Rėsăritului. Cercetări și mai amėnunțite ni i-ar arėta rând pe rând, unul câte unul, indrumându-se spre Muntenia și spre Moldova.

Fără témă de primejdiele drumului cari nu erau puține; fără grijă despre modul cum vor fi primiți, înalții prelați ai Rėsăritului ortodox plecaũ, când singuri, când însoțiți de 10-15 călugări; plecaũ de prin țările depărtate

ale Alexandriei Egiptului, de pe la muntele Sinaia al Arabiei ; veniaŭ din Antiohia și din «Kilikia,» din «Anadolia» și din «Kapadokia,» din Iviria și din Celesiria. Nu mai vorbesc de «Țarigrad» și de Ἁγίον Ὄρος de sfântul Munte : de acilea veniaŭ mereŭ, căci era mai aprópe.

Nu tindeau toți de cât către două puncte către cari îi conducea steaua dorințelor și poftelor lor : București, Iași. Aceste două orașe li-eraŭ ținta ; într'ênsele li se sfârșia călătoria. Fórt puțini de la Iași au trecut în Rusia. Lucrul se esplică. Traistele, disagiï, lăđile, boccelele călugăresci, pline doldora de gemeau, de prin țerile române, nu mai puteau fi duse chiar și prin ortodoxa Rusiă. De aceia, nu's mulți înalții prelați ai Răsăritului cari se se fi dus se se 'nchine la Pécerska Kievului séu la marile lavre ale Moscovei.

Și decă ar fi venit în Iași séu în București, și ar fi stat uă septemână, uă lună, un an! Tot ar fi mai mers. Dér stau cu anii, pentru strînsură pentru mărirea capitalului patriarhicesc, pentru îmulțirea numărului de moșii și de case pe cari boierii evlavioșii, și principii evlavioși, și negustorii bogați și evlavioși se grăbiaŭ se le închine și se le «afieroséscă» marei biserici cutare din patriarhia cutare.

II

De la 1453 la pênă la 'nceputul secolului XVI supăraseră cu lăcomia și 'ntețitele lor cereri de ajutore pe Domniî țerilor române atât de cumplit, încât, la 1508, Bogdan-Vodă al Moldovei iea uă măsură extremă în contra celui mai înalt din înalții prelați ai Orientului ortodox¹). Ioakim, patriarhul Constantinoplei, se hotărise să vină în Moldova pentru a aduce el singur, în persónă, Domnului, Țerii și Poporului, patriarcala sa binecuvîntare. Se pornesce cu alaiū din Țarigrad și se 'ndréptă spre Dunăre. Bogdan-Vodă scia că Ioakim fusese ales patriarh de curând, și se pricepea minunat de bine pentru ce vine în Moldova. Nicî una, nicî douē: Domnul ordonă boierilor, ispravnicî la graniță, să opréscă pe patriarh la Dunăre, și să-î spună verde că țera lui Bogdan-Vodă este închisă-ferecată pentru I. P. S. Părintele Patriarh; că n'are voiă să pună piciorul într'ênsa; că, la rigóre, îl vor opri cu forța de a nu trece Dunărea.

De rușine, țice Șincai, Ioakim a murit.

Nu toți erau atât de slabi de ângerî. Ioakim móre, dér acéstă nenorocită întemplantare

¹) Șincai (edit. 1853, Iași): An. 1508.

nu opresce pe Ieremia II, tot patriarh al Constantinopolei, se colinde întréga țérah a Moldovei la 1541, trei-đeci și trei de ani după rușinea pățită de Ioakim, și se ședă la Târgoviste, la Radu-Vodă, pêne după 17 Septembrie 1543²⁾).

Dragă Dómne, cum nu eraü se vină ? !
Inchinarea moșielor începuse încă dinainte de 1500. Parale cu pungele strîngeaü patriarhiü și reprezentanții lor tot de la acéstă epocă încóce. Dedese Négoe Basarab și, după el, n'a fost Domn, n'a fost Dómna, care se nu dea, fiă în mână, fiă trâmîțend parale, și scule, și aur, și argint, și pietre prețioșe la mănăstirile crestine ortodoxe ale Asiei, ale Africei, ale Peninsulei balcanice³⁾).

Eraü ântâiü daruri, dăruiri de bună voiă; deveniră pe urmă, din cauza nesmintitei, lor periodicități, îndatoriri pe cari patriarhiü, mitropoliții, episcopii greci le cereaü cu uă poruncitóre stăruință.

Intr'al XVI-lea secol, Mitropoliții țérilor române obicnuiseră pe Patriarhiü Constantinopolei cu anumite daruri, ajutându-ï, pe lângă acésta, și cu autoritatea lor, se'și strîngă

²⁾ Archivele Statului: *Condica Episcop. Buzéului*, n. I, pag. 103.—Cf. Șincai: *An.* 1541.

³⁾ Emile Legrand: *Recueil de Docum. grecs, relatifs à l'histoire de la Roumanie* (Paris, Welter 1859), *passim*. Cf. *Magazin Istoric*, vol. I, pag. 110 și următ.

veniturile ce aveau de pe la mănăstirile și moșiele închinatelor lor. Drept acesta, Patriarhiile Tarigradului ajunseseră cu timpul să credă că Mitropolitiile Munteniei sunt datorii să le dea ca un fel de tribut, ca un dinar al sfântului Petru.

Mitropolitul român, care nu se silia a și îndeplini datoria, erau rău văduți de Patriarhia, pe urmă amenințat cu anatema, și 'n fine caterisit. In 15 Septembrie 1615, Mitropolitul Luca al Munteniei este caterisit de Patriarhia Constantinoplei, pentru că nu mai dă τὸ νονομισμένον ἐτήσιον ἢ ἑτέραν τινὰ βοήθειαν εἰς τὰς ἀναγκαίαις τῆς καθ' ἡμᾶς ἐκκλησίας, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ συνάδελφοι αὐτοῦ ἀρχιερεῖς ⁴).

Patriarhul spune pe față că n'a dat parale, și de aceia e caterisit, Parale! parale! și mereu parale! Și când Mitropolitiile mărturisiau și se jurau că nu au, Patriarhiile răspundeau fără greși:

— In țerile române, paralele nu lipsesc nici uă dată.

E uă curioasă credință pe care toți acești stâlpi ai Bisericeii Răsăritului au avut-o încă din secolul XVI că, adică, pământul țerilor române, pe lângă bogățiile lui naturale de pe suprasol, are în subsol, nu mine de aur,

⁴) Legrand: *op. cit.* pag. 3.—Καθαί: εἰς τοῦ Οὐγγροβλαχίας Λουκᾶ.

argint, fier și cărbuni, ci comori îngropate pretutindeni, comori mari, nesfârșite, de monede de aur, de bani de argint, de străchini și ulcele de pietre prețioase.

Și se nu credeți, Domnilor, că e glumă. Documentele, Șincai, faptele probază această credință a călugărilor greci de ori-ce treptă.

Mă rog: la 1543, nesce țărani români găsesc în Transilvania, în riul Streiul séu Sargețul, peste 400,000 de galbeni de aur cu efigia lui Lisimach, fiă care galben valorând cât patru galbeni unguresci; și mai găsesc și sloiuri de aur, și sloiuri de argint. Vestea acestei colosale descoperiri se răspândise în tot Orientul și, combinată cu legendele despre alte comori de țările române, făcuse pe călugării greci să credă că nu e, în Muntenia ori în Moldova, mănăstire, și nu e biserică, care se nu aibă comoră ascunsă ⁵⁾).

Dintr'această credință, sciți ce a rezultat? Intocmai ceia ce rezultă ađi la Monte-Carlo, când s'apucă unii să ghicéscă, prin calculul unor șubrede și încelătore probabilități, numerile cari vor eși la rolină. La noi, călugării greci de pre la mănăstiri făceau, după probabilitățile legendelor și cunoscințelor lor

⁵⁾ Șincai: *An.* 1543.—Cf. tot Șincai: *an.* 1604 (nesce boi de aur) și *anii* 1643 și 1666).

proprie, liste complete de mănăstirile cari
 au visterii seú comori îngropate în pământ
 pe lângă ele, seú în temeliele lor, seú pe
 la moşiele ce aveau.

— Uă asemenea listă de mănăstiri cu comori
 o avea la 1638 Mitropolitul Românilor din
 Ardeal, Ilie Jorest, călugărul recomandat de
 Matei Basarab lui George III Racoți, Domnul
 Ardealului. Un călugăr grec i-o dedese scrisă
 grecesce atât pentru comorile din Muntenia,
 cât și pentru cele din Moldova, cât și pentru
 cele din Transilvania. Când Mitropolitul
 Ilie Jorest fu caterisit de Racoți, această
 listă cădu în mâinile Ungurului. Fu, bine
 înțeles, citită și, credul ca toți contimporanii
 săi, Racoți puse de săpă două luni la Orlat,
 lângă Sibii, sub munte. Nu găsi nimic, de
 și lista călugărului grec afirma că acolo este
 comoră⁶⁾.

Și tot ast-fel în multe părți. Că erau co-
 mori îngropate, și încă nu puține, faptul
 din 1543 o probază în destul. Că Domni,
 boieri și neguțători aveau obicei să ngrópe
 bani la vremuri de mare cumpănă, ni-o
 adeveresce un alt fapt petrecut la 1660,
 când Constantin Șerban Basarab se repede
 spre Bucuresci — George Ghica era deja
 Domn, — desgrópă visteria ce îngropase

⁶⁾ Șincai: *An.* 1643.

în marginea Bucurescilor și fuge dinaintea lui Ghica care venia cu Turcii. Dér tóte acestea nu autorisau pe egumeni a crede că tot pământul țărilor române, tóte mănăstirile și bisericile lor erau burdușite și tic-site de comori⁷⁾.

Ei, egumenii, episcopii, mitropoliții și patriarhii credeau și, de aceia, veniau, veniau într'una la Bucuresci și la Jași.

III

Evlavia, din ce în ce crescândă a Domniilor și a boerilor, îi chiăma, îi cinstia, îi îmbogăția. Nu mai erau Domni ca Bogdan-Vodă să-și oprească la Dunăre. Din contră: acum li se trămitea boierii spre întempinare, și se ridicau Bucurescii în picióre cu icóne, steaguri, făcli, preoți și cântări ca să primescă pe un Jeremia, pe un Dosithie, pe un Parthenie, pe un Macarie al Constantinoplei, al Antiohiei, al Ierusalimului său al Alesandriei.

La 1619, Patriarhul Constantinoplei era la Bucuresci. Marele, bogatul și bătrânul

⁷⁾ Șincai: *An.* 1666.—Cf. *Mag. Istor.* I pag. 318, despre *huriile* cu bani ale lui Constantin-Vodă Șerban, băgate în heleșteul de la Dobreni, proprietatea lui de lângă Bucuresci.

Vornic Cernica, cu soția lui, Jupănița Kiajna, rîgă pe Patriarh se adauge la testamentul lor blestemul lui patriarhicesc, ca nu cumva s' se schimbe daniile ce ei făcuseră, fiind fără copii, monastirilor Paserea și Cernica. Și Patriarhul, în schimbul pôte al unei moșii s'eu cine scie al câtor pungî de bani, scrie blestemul pe care, cu spaimă sfântă, Marele Vornic Cernica l'alătură pe lângă testament⁸⁾.

De la Radu Șerban Basarab, din pragul secolului XVII și p'ene în secolul nostru, Domniî români și fanarioți amestecă pe Patriarhi și pe Episcopi în judecarea proceselor. Ca s' se descopere dreptatea, se trămiteau împricinații s' jure în biserică înaintea Patriarhului, asistat de Mitropolitul Țării. Nu era puțin lucru s' jurî înaintea lui Macarie, patriarcul Antiohiei, Siriei, Arabiei, «Kilikiei», Ivirii și a t'otă Asia, care prin t'almaciū îți spunea:

«De vei sci și vei tăgădui, mare biestem «și gr'oznică afurisanî se fiă asupra ta. De «nu vei mărturisi adev'urul ca un netem'etor «de Dumnezeu, s' fi proklet și afurisit de «Domnul Dumne'edul a tot ț'itorul și de 318 «p'arinți de la Nikea, și de t'ote sfintele so- «b'ore, asijderea și de Smerenia n'ost'ra. Fie-

⁸⁾ Arhivele Statului: *Condica Mitropol. din Bucuresci* n. II, hrisovul moșiei Brănesci, an. 1619.

«rul și pietrile se se topescă și se se risi-
 «pescă, ier trupul tǔu, după mǔrte, se rǔmână
 «întreg, umflat și în veci nedeslegat; se
 «moștenesci bubele lui Ghiezin, se fiǔ tre-
 «murând și suspinând pe pământ ca și Cain.
 «Lucrurile, și ostenelele, și tǔte agoniselile,
 «téle se fiǔ întru periciune, și mânia lui
 «Dumneǔeu cea viitǔre se se pogǔre pe ca-
 «pul tǔu. Fața lui Dumneǔeu se nǔ o veǔi,
 «și la judecata de apoi se eși osândit, și di-
 «avolul se stea de-a drǔpta ta. Sǔ te îmbraci
 «în blestem ca într'ua haină, și ca unde-
 «lemnul se între în trupul tǔu, și procop-
 «sélă întru tǔtă agoniséla ta se nu ai, nici
 «se se alégă de casa ta ca praful, pǔne nu
 «veǔ mărturisi adevǔrul⁹⁾».

Gândiți-vǔ, Domnilor, la un evlavios creș-
 tin, Român din secolul XVII, și spuneți déca
 se putea se-ǔ fiǔ plăcute ori indiferente ase-
 menea cuvinte, ce i le citea un episcop séu
 mitropolitul, pe când Patriarhul ǔl străpungea
 cu privirea, ier diaconiǔ ǔl tǔmăiaǔ împrejur
 ca se gonéscă pe Necuratul.

Blestemele veniaǔ câte uǔ dată de la Con-
 stantinopole, când Patriarhiǔ nu eraǔ în țǔră,
 la Bucuresci séu la Iași. Se aduceaǔ blesteme
 din Capitala Sultanilor, tocmai cum se adu-

⁹⁾ Arhivele Statului: *Condica Mitropol. din Bucuresci*, n. II
 blestem pentru mărturiǔ al lui Neofit Mitropolitul din 1741.

ceaŭ la Pasci de-ale băcăniei și zaharicale. Un blestem patriarhicesc și uă zaharică gre-cescă!—Contrastul e gentil. Bine'nțeles că se plăteaŭ blestemele, precum se plăteaŭ și zaharicalele, numai că primul eraŭ însutit de mai scump.

La 1637, în timpul lui Mateiŭ Basarab, Teofan, Patriarhul Ierusalimului, trâmite din Constantinopole uă carte de blestem pentru tot satul Călimănescilor, pentru tot satul Bogdănescilor și pentru toți călugării de la mănăstirea Cozia, ca să spună adevărul într'un proces ce aveaŭ cu Vornicul Andronic¹⁰).

Când Domnul Țării ridica pe un boier la trépta de mare Vistier și'i da pe mână baniŭ domnesci, pe lângă hrisovul de boieria se alătura și cartea de blestem iscălită de toți patriarhiŭ Răsăritului, adecă de câte și patru, —precauțiune anodină, care n'a oprit pe unii din vistieri de a face în finaciele Țării orecari *musarfirmice marghioliŭ* și meș-teșugite *sfeteriselŭ*, cum se arétă, bunióră, din marele proces al lui Stroe Leurdeŭnu, Radul din Fărcaș și Tudor Cămărașul, pri-mul Vistier-Mare, al doilea Vistier și al

¹⁰) Arhivele Statului: *Condica Monast. Cozia*, pag. 33.— Vornicul Andronic este din neamul *Botenilor*. Vezi *Cond. Mitropol. Têrgoviște*, hrisóvele schitulul Vulcana, pag. 481.

treilea însărcinat cu averea personală a Prințipelui^{10 bis.}).

În timpul lui Constandin-Vodă Brâncovenă, se iscă mare certy între Slugerul Serban Stirbei, ginerile lui Ivașcu Bălenu, și între Drăgușin Vistierul, strănepotul Banului Stoica Merișanul, pentru hotărnicia frumoșei moșii a Merișanilor din județul Teleorman. Boierii, numiți de Domn, pentru mergerea la fața locului, aũ între hârțiile lor și cartea de blestem a lui Iacob, patriarhul Ierusalimului¹¹).

Adeseori, țerani, ca și boierii, eludaũ blestemul și urmările lui astupându-și urechile, și făcându-se că nu se uită, nici n'aud. Eh! dér ce-ı păsa înaltului prelat?! Prințipalul era pentru el că parale, daruri, moșii eșiau din ce în ce mai multe, căci ei legaũ, ei deslegaũ. Ađi, te lega cu un blestem mai țepen de cât cum era legat Prometeu pe stăncele Caucasului, ier mâine te deslega de rămânea mai ușor și mai iffliu ca fulgul pe de-asupra apeı.

— Cum se mergem la Raiu, părinte? întreba un țeran bătrân din Normandia pe preotul satului său.

Preotul răspuse tot printr'ua întrebare:

^{10 bis}) *Magaz. Istoric* I, pag. 126.

¹¹) Arhivele Statului: *Condica Brancovenescă* (1692—1713) pag. 608.

— Ce ȃic, taică, clopotele bisericelor?
cum cãntă ele?

Țăranul rãspunse :

— *Dando ! dando ! dando !*

— Așa se merge la Raiu, rãspunse preotul :
dãnd, dãnd, dãnd !¹²⁾)

Așa făceau la noi și boierii, și neguțatorii,
și jupânițele fără copii, și Domnii-Țării :
dãu, dãu și ierãși dãu.

Moșii, livezi, pãduri, mori, stupi, vite,
tote bucatele și tote veniturile încãpeau pe
mãna egumenilor de la mănãstirile închinat
celor patru patriarhii și Sftului Munte.

IV

Era frumos când un patriarh seú numai
un egumen,—dér atunci unul din egumenii
cei d'ântãiu, bunióra Cotrocenenu, seú cel
de la Radu-Vodă, seú de la Mihai-Vodă,
seú de la Mănãstirea lui Pană (sfta Eca-
terina),—era frumos, ȃic, când un patriarh
seú un egumen plecau din București sub
pretext cã merg sã se închine pe la diferitele
mãnãstiri ale Țării. Nu era orași prin districte,
de unde sã plece fără ca sã nu li se fi dat
și închinat cu acte autentice case, biserici

¹²⁾ Paul-Louis Courier : *Œuvres complètes*.

că stările lor, schituri cu moșiele lor. Asta nu mai era închinare pe la mănăstiri, ci curată vânătoare de donațiuni. Se 'ntorceau încărcăți de milostenii,—și ce milostenii!! Intr'un rând, la 1690, Cotrocenénul face uă plimbare pêne la Gherghița afară din Bucurescî, și se 'ntorce cu Schitul Ruptura și cu tóte moșiele și veniturile acestuî schit, fundat de Popa Negrea pentru mântuirea sufletuluî sěu, iér nu pentru îmbogățirea Egumenuluî grec al Cotrocenilor¹³).

Dér schimburile!

Ce căștiguri, ce folóse, ce minune! Călugării greci sciaů ce produce mai mult, și ce produce mai puțin, intocmai ca economiștii cei mai desěvêrșiți. În timpul, buniórá, luî Matei-Vodă Bassarab, viele din dealul Bucurescilor produceău mai mult venit de cât moșiele din Ialomița, și deci, călugării de la mănăstirea sftul Sava schimbă cu Radul Comisul, care avea vii la Bucurescî, moșia lor Tâmbărescii din Ialomița. Tâmbărescii ênsě începură a le suríde în timpul Brancovénuluî (1705), și, prin urmare, făcură ce făcură: acatiste, rugăciuni, pomeniri la sfintele daruri,—atât de bine, în cât Rada Filipésca, fata Raduluî Comisul și

¹³) Arhivele Statuluî: *Condica Mitropol. Bucurescî*: județul Ilfov. Actuluî Schituluî *Ruptura* din 1690.

muma lui Serban, Grigore și Radu Filipescu, închină din nou și dă de pomană Tâmbărescii tot călugărilor de la sftul Sava, cu binecuvîntarea patriarcală a lui Dosithie al Ierusalimului¹⁴).

De aceia, erau bogați, bogați în mod superlativ!

— Sciți cât stăpănia Mănăstirea Radu-Vodă seú a sfintei Troițe numai în Bucuresci la finea secolului XVII, se șicem la 1697? Avea, Domnilor, sub numele de Vatra Mănăstirii Radu-Vodă următóarele întregi mahalale: Radu-Vodă, Tabacii, Dobrotésa, Apostolul, Foișorul, Căramidarii, Târcă, Isvorul, Olteni și Sêrbii, afară de prăvăliele și casele din centrul orașului, afară de prăvăliele și casele dintr'alte orașe ale Țerii, afară de moșile ce stăpănia prin mai tóte districtele Munteniei¹⁵).

V

Când un Patriarh seú un Episcop, reprezentat de un egumen, punea mâna pe uă moșia seú pe uă casă, cu greú, decă nu

¹⁴) Arhivele Statului: *Condica Brancovenésă* (1692—1713), pag. 811.

¹⁵) După un inventar făcut la 1861. — Veđi *Buciumul* din 1863.

cu putință, era să i-o mai scoți din arhierescile séle ghiare. Nu numai că le ținea morțiș, dér chiar se 'ncercau, și'n dese rânduri isbutiau să calce și pe vecinî. O! câte procese nu sunt în carî pré sfintele Patriarhii ale Constantinoplei, Ierusalimului, Antiohiei și Alessandriei sunt chiămate la Divan prin vechilii lor, egumenii, să răspundă de călcările de proprietate. Acte, stăruințe, acatiste, la sfârșit chiar anateme făceau pe bietul păgubași să se lase de judecată, «*să rămână de lege*», cum se dicea în limba juridică a secolilor XVI și XVII. Patriarhia și egumentul ei eșiau biruitori. Proprietățile lor se măriau cu sute de pogóne, séu cu cine scie ce locuri pe la orașe.

Intr'un rând, — și acesta e exemplul cel mai tipic și cel mai vorbitor, căci le covârșesce pe tóte, — Egumenul de la mănăstirea lui Pană voiesce să iea în stăpânire, împreună cu tóte veniturile și tóte proprietățile, nici mai mult, nici mai puțin de cât Mitropolia Țerii. Pentru ce? Pentru că, dicea Grecul, Mitropolia fiind zidită pe uă colină care a aparținut Mănăstirii lui Pană încă din vechime, urméză ca să fiă închinată Mitropolia aces-tei mănăstiri a lui Pană Vistierul. Inchinată, supusă, epitropisită Mitropolia Țerii mănăstirii mai târziu numită Sfta Ecaterina, care,

la rândul ei, era închinată și «afierosită» mănăstirei de la muntele Sinaia din Arabia. Astfel pretindea Egumenul.

Fu un proces extraordinar. Răsunară Bucureștii și răsună țera întrégă de gogonéța și sfruntata pretențiune a egumenului de la Pană și a episcopului Anania de la Muntele Sinaia. Era în Iuniu, 1668, acum 229 de ani. Anania, episcopul sinait, vine la Bucuresci după, firesce, după milostenii. Egumenul de la Sfta Ecaterina, închinată Sinaiei, primesce pe superiorul său cu tóte onorurile, și 'ntre alte daraveri, fórte puțin spirituale, îi spune și despre biserica cea mare, zidită cu vre-o 10 ani înainte de Constantin Șerban Basarab, pentru ca să fiă Țerii Mitropoliă la Bucuresci, în locul micei biserici a Sftului Gheorghe-Vechiú, zidită în secolul XVI de Nedelcu Vornicul Bălăcénu și de Mitrea Vornicul. Egumenul mai spune Episcopului că acea colină a Mitropoliei, precum și locurile de prin pregiur sunt ale mănăstirei lor și, deci, rău și fără cale a zidit Constantin Șerban Basarab biserica lui acolo.

Atât aștepta Episcopul Anania, și 'ndată luând chrisóvele și vechiele hârtii ale mănăstirii lui Pană, alérgă la Divan, la Radu-Vodă Leon, să se judece cu Teodosie, Mitropolitul Ungro-Vlahiei, să 'l dea afară din Mi-

tropoliă și se ia pe sēma mănăstirei lui biserica lui Constantin Vodă Șerban.

Și împreună cu noua biserică, știți ce mai avea se ia, Domnilor, decă câștiga procesul? Mai lua moșiile Frăsinetul, Obilescii, Bălenii, Crasani, Cucuiații, Branîștea, Foteșcii, Schiaul, Runcu, Loloiescii, și Tegeanii, date de Constantin Vodă Șerban Mitropoliei. Din București, avea Egumenul grec se mai ia, împreună cu biserică și istorica colină a Mitropoliei, următoarea parte de loc:

«Din jos, din piētra de lângă colțul gardului Mănăstirii lui Pană, pre cale în sus «pe lângă Nucii, pēne la capul podului, la «Pōrta Predei Vornicul (Brâncoveanu), și pe «gârlă în sus pēne în piētra de la capul Podului Turcului, și de acolo, pe uliță, în sus, «pēne în piētra din uliță drept Mitropoliă; «și de acolo, pe lângă Crucea Dōmnei Mirciōia, pe cale în sus, pēne în piētra drept «Calicii; și de acolo, pre cale, pēne sub deal «în Gura Văieii; și de acolo pe lângă Puțul Calicilor, în jos pe lângă lac, pe sub «deal pēne în drumul Giurgiului, la stâlpul «de piētră al Armeanului, în capul Troianului, lângă heleșteul lui Șerban-Vodă. Și «de acolo, pe drum în jos, spre orași, pēne «în piētra drept Căramișii (Căramidari); și «de acolo pēne în piētra drept Crucea lui «Leon Vodă, și de acolo, curmeziș, pēne în

«pietra din colțul gardului Mănăstirii lui Pană
«și pene la pörta Predei Vornicului.» (Act.
din 1668).

În fața unor asemenea monstruoase pretențiuni ale Grecilor, se pare că un puternic și adânc simțiment de indignațiune și de românescă mânia coprinse pe toți boerii în cap cu Mitropolitul. Domnul dede hrisovul, întărit peste patru ani, la 1672, și de Antonie-Vodă, hrisov prin care cererea egumenului Mănăstirei lui Pană și a episcopului Anania Sinaitul era respinsă în toate părțile ei, ier Mitropolia rămânea bună și ohavnică stăpână peste locurile și moșiele cu cari o înzestrase fundatorul ei, Constantin-Vodă Șerban.

La sfârșitul hrisovului din 1668, Domnul și boerii, proclamând dreptatea Mitropoliei, diceau: «să nu aibă călugării greci nici uă trebă cu pământul Mitropoliei».

Astfel se termină acest estraordinar proces, care arătă minunat de bine cât de sus și la cât de multe tindeaŭ Patriarhiŭ, Episcopii și Egumenii greci în țerile române, în suta a XVII. Nici uă dată șerpele, încălđit la sîn, nu a mușcat mai cumplit pe binefăcătorul și pe mântuitorul său!

Și să nu credeți că Episcopul Anania Sinaitul și Egumenul grec de la Mănăstirea lui Pană perdură cu desevêșire procesul, și nu

eșiră cu ceva câștig dintr'acest pescuit în apă turbure! A! nu; de frica blestemului și acatistelor, Domnul și boierii îmbunéză, impacă și mângâiă pe Episcop și pe Egumen închinându-le biserica sfântului Gheorghe Vechiū, vechia Mitropoliă a Țerei și dându-le pe lângă Bărăția de ađi, adică în mieđul târgului, pe ulița *unde se frânge fierul*, în colț, mai multe prăvălii și case ¹⁶⁾).

VI

Le plăceau ênsă mai mult moșiele!

Era de mirare și de minune destoinicia cu care Episcopii și Egumenii reușiau a face pe Domni și pe boieri să le închine moși. În documentele năstre, în cele publicate de d. Legrand la Paris,—și ce trebuie să fiă la biblioteca patriarhatului din Constantinople! — sunt cu sutele actele, hrisóvele, prin cari, cu jurăminte și blesteme, se întăresce patriarhilor, episcopilor și egumenilor greci titlurile de proprietate asupra moșielor române. La 1630, Octobre, Ciril al Constantinoplei primesce de la Leon-Vodă și 'l întăresce cu

¹⁶⁾ Arhivele Statului: *Condica Mitropol. Bucurescī* No. 2. Actele relative la proces, și actele de proprietate ale bisericei Sf. Gheorghe-Vechiū, fosta mitropoliă a Țerii-Romănesci.

blestem hrisovul de proprietate pentru Sftul Mormânt de la Ierusalim al marelui moșii Poeni din Vlașca¹⁷⁾ La 1681, Iacob al Ierusalimului primesce de la Șerban-Vodă Cantacuzino mănăstirea Cotrocenilor cu toate moșiele, viile, morile, casele, prăvăliile, stupii, țigani și vitele sale, — milioane în valoarea de aș¹⁸⁾. La 1693, Dosithie al Ierusalimului primesce de la Constantin-Vodă Brâncoveanu Polovracii cu toate moșiele sale¹⁹⁾. La 1718, Patriarhia Alesandriei strigă la ceruri că e săracă lipită pământului. Glasul patriarhului egiptean nu e auzit în nici o parte a lumii ortodoxe, afară de București. Și ntr'adevăr, prin mijlocirea lui Chrysant al Ierusalimului, — faimosul Chrysant Nottara, bursierul lui Brâncovenu la Paris, astronom și mare învățat, — se dă oropsitei patriarhiei a Alexandriei mănăstirea Cernica cu toate veniturile ei, și mănăstirea Zlătarii din București cu toate veniturile, — milioane în valoarea de aș²⁰⁾.

Și așa puté să dau încă 32 de exemple ce am adunate în notele mele!

¹⁷⁾ Legrand: *op. cit.* pag. 5.

¹⁸⁾ Legrand: *op. cit.* pag. 19. — Cf. *Condica Brâncovenescă* (1692—1713), marele hrisov al Cotrocenilor pag. 579—605.

¹⁹⁾ Legrand: *op. cit.* pag. 31.

²⁰⁾ Legrand *op. cit.* pag. 246—251.

VII

Cu jupănițele fără copii dér bogate, cu cucónele evlavióse și ajunse la vreme de bėtrănețe se petreceau la Bucuresci, la Iași și în cele-l-alte orașe ale țerilor române întocmai, dér absolut întocmai, aceleași scene cari se petreceau în Italia, în Francia, în Espania, între bėtrănele marchise, barone și contese și duhovnicii lor Iesuiți, când ele erau sė-și facă testamentul.

— Gândesce-te, Dómnă, ȃicea Jesuitul c'ua voce surdă și mormentală, gândesce la acele rıuri de smólă arděndă, cari sunt într'a treia vamă a Iadului... Uite, Dómnă, vėd cleștele inroșit pe cari ciracii lui Belzebuth și Astaroth le scot din focul Iadului pentru a rupe sınurile femeilor pėcătóse... Bagă de sémă, Dómnă, bagă de sémă! Ochiul Providenței e pretutindenı: străluce 'n întunerec și străfulgeră 'n lumină. Vei fi damnată, Dómnă, vei fi damnată!...

După aceste sforăieli de elocință, testamentul se făcea de îngrozita cocónă întocmai cu voia Iesuitul. Tot astfel la Bucuresci. Uă cocónă, care da sė se 'nțelėgă că va lăsa ceva unei mănăstiri din Rėsărit, buniórá de la Sftul Munte, era ridicată 'n slăvi de Egu-menul corespondent din Bucuresci. I se tră-

mitea cărți de binecuvîntare, scrise cu litere arăbesci de diferite culori, cu *chinovar* și aur, cum se dicea pe atunci. Egumenul său chiar Episcopul venia în persoană să facă acatist uă dată său de două ori; ei dau cucónei câte uă cruciuliță de os de inorog care, spuneau Episcopul său Egumenul, a stat trei ani lipită de Crucea Mântuitorului la Ierusalim. Cocóna avea în scrisori și acte titlurile bombastice de ἀρχόντισσα κυρία boeróicã stăpână, — φιλοθέω σκοπῶ κινουμένη — mișcată de un scop iubit de Dumneđu, — φιλευσεβής γυνή — femeia de evlaviã iubitóre, — φιλόχριστος σεμνοπρεπεία τε καὶ χριστιανικῆ εὐλαβεία ἐπιεικῶς διαπρέπουσα — cea de Hristos iubitóre și care prin creștinéscã smereniã mult se deosebesce²¹).

Ca bétã de atâtea sfinte adimeniri și tã-mâieri, închina cocóna tot, închina moșii, vii, case, țigani, vite, lãsând pe drumuri nepoți, nepóte și rude. După mórte, rar Egumenul da ceva rudelor celor fórté sca-pétate. Raicevici, de nu mē'ncel, spune cã bêtrâna Stolnicésã Cantacuzino, ai cãrei pã-rinți dedeserã milióne Patriarhilor și Egu-menilor greci, trãmitea, când omorîserã pe bãrbatu-sëu și pe fiu-sëu la Constantinopole, trãmitea la Colțea dupã fãinã sã facã pâine, și Egumenul scãncea adeseori.

²¹) Legrand: *op. cit.* pag. 329 și altele.

VIII

Scoteau parale din tot ce se 'ntêmpla în țările române; șciau se se vîre în cele mai diverse lucruri. Unde nici prin minte nu'ți trăsnesce, veđi că apare, ca un *deus ex machina*, un Patriarh, un Episcop seú un Egu-men. Buniórá, ce-avea *ó κβριος κβρ* Efrem, Patriarhul Ierusalimului cu comunitatea Evreilor din Bucuresei cari, la 1794, aveau în fața bisericei Răsvan, în hanul Nicolescului, uă sinagogă? A făcut ce-a făcut Efrem, și le-a stricat-o, gonind pe Evrei tocmai în mahalaua Popescului, pe la Jignița Domnėscă, unde de mai 'nainte aveau și altă sinagogă²²). Se vede că Evreii îl supărau, căci erau cu sinagoga în apropiere de frumoasa mănastire, începută de Antonie-Vodă și sfârșită de Brâncovėnu, adică de sftul Gheorge-Noú, cel cu ziduri de cetate, cu prăvălii multe, cu bolte renumite, cu pivniți și ascundători extraordinare, și care era închinată patriarhieii Ierusalimului împreună cu un palat de ședere pentru patriarhii, când veniaú la Bucuresci.

Toți, fără deosebire, Patriarhi, Mitro-

²²) V. A. Urechia: *Istoria Romănilor*, V, pag. 491. Porunca lui Alex. C. Moruzi din 9 Ianuariu 1794.

poliți, Episcopi, — toți sciaū sē găsescă momentul oportun, sē viă *la pont*, cum se ȃice, sciaū cu uă sciință și cu un miros fără sēmēn. De la Serban Cantacuzino, și pēnē în pragul secolului nostru, n'a fost în Muntenia și în Moldova fapt la care sē nu iea parte, — și ce parte! — și un Patriarh órecare.

Teodosie, Mitropolitul Tērii, căreia Greci nu-ı puteau ierta atitudinea energică în procesul cu sfta Ecaterina, trăia caterisit la Tismana la 1679. Serban Cantacuzino voiesce se'l reinstaleze. Dionisie, Patriarhul Constantinoplei, primesce reinstalarea cu condițiunii ca unul sēu doi episcopi ai Rēsăritului și un mare logothet al Patriarhiei constantinopolitane sē fiă față la readucerea în scaun a Mitropolitului. Domnul acceptă, și Episcopul Maroniei cu Ignatie, *ὁ μέγας λογοθέτης*, vin la Bucuresci. S'a reıntors cu năframele pline de galbeni²³).

La 1688, tot ăcest Dionisie al Constantinoplei îngrópă la Cotroceni pe Smaranda, tēnēra și frumósa fată a lui Serban Cantacuzino, măritată la 24 Ianuariū după Grigore Bălenu și mórtă la 13 Martie același an. Iér năframe cu galbeni²⁴).

²³) Șincai: *an.* 1679. — Cf. *Mag. Ist.* I, pag. 19.

²⁴) Șincai: *an.* 1688.

Tot el unge cu mirul domnesc pe Constantin Brancovénu. Iér năframe cu galbeni.

Tot el sfătuesce la 1691 pe Brâncovénu să aducă de la Sfet. Agora capul Sftului Mihail al Sinadelor, ca să piéră locustele din tēră. Brancovénu l'aduce, face capului coróna de aur și sicriú de argint și face *litiă* cu tot soborul preoțesc al Țării. Și iér năframe de galbeni, de galbeni și 'ntr'una de galbeni! ²⁵⁾

Și 'n timpul când acest Dionisie, demisionat de la Constantinopole, stă pe galbeni la București, sciți cine îngrópă la 1693 Martie pe Constantin-Vodă Cantemir la Iași? Trei patriarhi, Domnilor, trei, nu unul, și anume: Iacov al Țarigradului, Gherasim al Alessandriei și Dosithie al Ierusalimului. Pogribaniă cu trei patriarhi! Pas' de nu te du în Raiú! Lipsia numai unul, al Antiohiei, pentru ca să fiá 'n pěr toți ²⁶⁾.

Dér să nu'l plângem pe al Antiohiei, căci, la 1700, cine cunună pe Safta Brancovénu cu Postelnicul Iordake Crețulescu? Atanasie, patriarhul Antiohiei. Șincai ȃice: «i-a cununat patriarhul Antiohiei, iér naș le-a fost «Teodosie, Mitropolitul Ungro-Vlahiei ²⁷⁾.»

Pricepeți nuanța: Atanasie cunună, deci

²⁵⁾ Șincai: *an.* 1691. — Cf. *Mag. Ist.* II, pag. 197.

²⁶⁾ Șincai: *an.* 1693.

²⁷⁾ Șincai: *an.* 1700.

trebuie să i se dea; Teodosie e naș, trebuie deci să dea el. Nașul dăruiesce, oficiantul primesce. Și Atanasie venise din Antiohia, nu să dea, ci să primescă.

IX

Să primescă vine și Dosithie al Ierusalimului la 1701, dăr o cam *buclarisesce* cu vinderea *indulgențelor*.

Indulgențele! uă minune și adeseori un caraghioslic trist și mâhnitor. Le-a avut Apusul în proporțiuni colosale; le-am avut și noi în proporțiuni mai modeste, dăr le-am avut. Ce este o *indulgență*? Nicăi mai mult nicăi mai puțin de cât un passe-port care, în loc să fiă visat de Prefectura Poliției ca să poți trece granița Țării, e visat, parafat și încondeiat de un Patriarh său de un Episcop ca să treci direct la Raiu, fără să te mai cerceteze la cele nouă vămi ale văzduhului; cu alte cuvinte, posesorul unei indulgențe intră în Raiu fără nicăi uă anostă său indiscretă formalitate.

Erau indulgențe de trei categorii: *mici*, pentru păcatele trecutului; *midlocii*, pentru păcatele trecutului și ale presintelui; *mari*, pentru păcatele ce făcuseși, ce făceași și ce aveași să faci pe viitor. Categoria no. 3 era

fôrte scumpă, bine 'nțeleș, de vreme ce Patriarhul ți se punea proptea și apărător, pentru ce ori-ce nădrăvăniă aveai să comiți pe viitor.

Și se vindeaă, Domnilor, aceste articole de credulitate bigotă, se vindeaă ca pâinea caldă. De multe ori, tipografiile de la Sftul Sava și de la Snagov nu puteaă să pridi-dăscă comandele Patriarhilor.

Revin.

Dosithie al Ierusalimului vine în Bucuresci la 1701 și 'ncepe vândarea indulgențelor. La un moment dat, ce-î trăsnesce prin cap să trecă munții la Brașov să vândă și acolo indulgențe. Pornesce, ajunge și 'ncepe vândarea, dér, voind să'și facă reclamă mare, începe să tune și să fulgere în contra lui Atanasie, mitropolitul român al Transilvaniei, care tocmai atunci, mulțămită făgăduelilor mincinoșe ale Jesuiților, se unise, după cum sciți, cu biserica Romei. Dosithie 'l blestémă și aruncă asupra-î anathema. Mitropolitul protestă, și 'ntr'ua bună diminéță, Dosithie primesce ordinul să'și iea talpășița îndêret, căci altmintrelî trece Orățiele fără voiă și pe nepusă masă. Șincai ne spune că și tată-sêu, Ion Șincai, a cumpêrat pe lei 40 uă indulgență minoră ca să se îngrope cu dênșă, dér, adaugă Șincai, «eu nu am lăsat să i-o pună «în cosciug la môrte, sciind bine că darul

«Domnului nu se vinde pe bani, ci pe fapte
«bune²⁸).»

Gonit din Transilvania, ca odinióră Ioachim din Moldova, Dosithie se reîntórce la Bucuresci. Aci era belşugul cel nesfârşit; aci erau cinstea, evlavia, năframele cu galbeni.

X

Acest Dosithie, pare-se, născocesce şi un alt venit despre care citim în *Condica Brâncovenescă*. El dă 'n scire tuturor celor cari sunt legaţi cu *rumâniă* pe moşiele închinete Sftului Mormânt de la Ierusalim, că pot se se răscumpere plătind uă dare Patriarhului şi că pot, prin urmare, se devină *slobozi* de *rumâniă*. Mulţi plătiră sperând că vor scăpa, că vor fi cu adevărat liberi. Aşi! după plecarea Patriarhului, călugării sciau se găsească alt clenci şi'i legaū ierăşi de brazdele pământurilor lor, ierăşi îi făceau *rumâni* pe moşiele lor²⁹).

Un venit, la care răvniăū mulţi din stâlpii Bisericeii Răsăritului era facerea mirului celui mare la Mitropoliă. Ce daruri! ce pompe! ce lume! La 1702, aū răsunit Bucurescii în

²⁸) Sincai: *an. 1701.*

²⁹) Arhivele Statului: *Condica Brancovenescă* (1692—1713), pag. 742.

ziua de Sf. Petru de clopote, cântări și rugăciuni, căci se făcea mirul la Mitropoliă. Er pré fericitul Dosithie a 'ncasat de la Domn, de la boieri, de la negustori și de la jupănițele evlavióse și de Dumneđeú temetőre, sume formidabile.

La 1707, sciți câți înalți prelați eraú la Bucuresci? Numėrați, mă rog: Hrisant, Patriarhul Ierusalimului, Dionisie episcop al Târnovului, Atanasie episcop al Dârștiorului, Clement proin al Odriului, Auxentie al Sofiei, Maxim al Ieropolei, Neofit al Sebastiei, Mitrofan al Nisei, Macarie al Varnei, — nouė óspeți, nouė pré sfinte «obrazuri» arhieresti. Toți, împreună cu Mitropolitul și episcopii Tėrii, luară parte la sfințirea nouei biserici a S-tului Gheorghe Noú, isprăvită cu toate clădirile ei de Brâncovėnu și închinată Sf. Mormėnt de la Ierusalim. La prândeul cel mare dat după târnoselă, fiă-care arhierėú găsi lângă tacămul lui uă năframă de galbeni și póte chiar, — nusciú, — și câte uă mare monedă de aur, bătută cu chipul lui Brâncovėnu, «cel de măriri postitori».

Prin urmare, cum se nu alerge? cum se nu ședă ani de țile, când credința și evlavia Bucurescenilor eraú atât de mari și procuraú Patriarhilor și Episcopilor greci atâtea și atâtea bunătăți. De aceia, cereaú, cereaú de svėntaú pămėntul și pungele Domnilor și boerilor;

cereaŭ de tôte prin ei însiși când eraŭ la Bucuresci, séu prin scrisori, când eraŭ la ei acasă.

XI

Un exemplu, dér tipic: cu ce cărți grecesci, arăpesci și turcesci credeți că s'au slujit tôte bisericile Ierusalimului, Antiohiei și Alesandriei Egiptului, la finea secolului XVII-lea și'n prima jumătate a secolului XVIII-lea? Cu cărți tipărite grecesce, turcesce și arăpescce la Snagov lângă Bucuresci, de faimosul și nemuritorul Antim Ivirénul, unul din cei mai mari tipografi de la sfârșitul secolului XVIII, nu din Téra-Românescă, ci din tótă Europa, — și asta nu o ȃic eŭ, ci istoricii tipografiei europene Schnürer, Deschamps, Ternaux-Compans.

Atanasie, patriarhul Antiohiei, atingând córda măririlor, atât de vibrantă la Brâncovénu, ȃisese, cum ne spune d. Papadopolu-Callimah:

«Pré 'nălțate Dómne, noi de la margi-
«nele pământului, auȃind de virtuțile téle,
«am venit cu tótă graba (ba bine că nu!!)
«într'acéstă fericită țéră ca să aflăm și să ve-
«dem în fapte ceia ce am auȃit de departe».

Brâncovénu, măgulit că faima virtuȃilor séle a ajuns pêne la marginele pământului,

dă ordin, și Antim la Snagov incede tipăriturile atâtăi cu un magnific liturgiar, răs-pândit cu miele prin Antiohia, Siria, Berea, Cilicia, în eparhia lui Atanasie. Avea pe el pajera Țării-Românesci, gravată de Antim, artist universal. Textul arăbesc fusese corectat de Atanasie, cel elinesc de Ignatie, ieromonahul din Caldea,—carte admirabilă prin acuratețea tiparului, calitatea hârtiei, a cernelei, a orânduielei tipografice.

Când a plecat Atanasie din Bucuresci, Brâncovenu i-a dăruit uă întregă tipografia arabescă³⁰).

XII

De altmintreli, sciaă se se introducă cu uă sciință fără perechiă în țările române. Unii dintr'ênșii sciaă se slujescă în biserici, la ȃile mari, cu atăta maiestate, cu atăta pompă, și se cânte, și se se róge cu atăta căldură și entusiasm comunicativ, încât un fel de patimă sfântă apuca pe cei cari îi vedeau și 'i ascultaă.

³⁰) Arhivele Statului: *Condica Brâncovenescă* (1692—1713) *passim*, darurile lui Brâncovenu la Ierusalim, Ianina, Grecia, Antiohia, Alexandria, Bulgaria și Constantinopolea. — Cf. Al. Papadopolu-Calimah: *Un episod din Istoria Tipografiei în România* (Analele Academiei Române, 1896).

Se dice că pe Silvestru, episcopul Ciprului, când slujia la Iași, în Biserica de la Trei-Erarhi, veniaū pêne și Turci s'el asculte, și cădeaū în genuchi, ca'n adorare, vedându-l și auđindu-l. Tot acesta era și pictor. Prin urmare, vę puteți închipui cât trebuia un boier să plătescă uă icónă zugrăvită, binecuvântată și sfințită de un episcop³¹).

Écă pentru ce, Domnilor, nu ni se pare extraordinar când citim că 'n urma unei călătorii, ca aceia a lui Avramie, Patriarhul Ierusalimului, în 1775, înaltul prelat plecă în țara lui cu uă recoltă de uă miă de pungă de bani, ceia ce revine la 50000 de lei, valóre de pe atunci. Suma acésta ca banii în naht, căci moșiele, viele, morile, stupii, țiganiū dați mănăstirilor lui nu-ı mai număr³²).

Trebue ęnsę să numerăm pe aceia dintre episcopi și archierei cari veniaū la Bucuresci și la Iași, și cari nu se mai întorceaū la ei acasă de loc. Iși petreceaū vieța tótă în miđlocul nostru. Din numărul acestora se recutară pêne mai acum 50—60 de ani esecutoriū testamentari, din cari unii aū rămas faimoși prin dilapidările și neindeplinirea datorielor lor de esecutoriū testa-

³¹) *Dapontes* in Papadopolu-Calimah: *op. cit.*, pag. 12.

³²) Papadopolu-Calimah: *op. cit.*, pag. 13

mentari s eu de epitropi. E unul la 1745, Grigorie Mireon, care e numit epitrop al stărei cuc onei B ala a Blejoianca, u  boeroc a bogată din mahalaua Lucaciului  i care, după testament, are în mână-  t t a starea, de  i rudele cele mai de aprópe erau lăsate pe din afară  i chiar pe drumuri³³⁾).

XIII

Nimic însă mai desgust tor  i mai degradant în ochii istoriei dec t egumenii greci de la m n stirile din  er . Acestia întrec puterile  nchipuirei cu rapacitatea, cu ho iele  i cu murdăriile lor. Las la u  parte procesele nedrepte, capta iunile infame,  n el toriele pe fața, vie ta lor destrăbălată, de r sun u adeseori mahalalele bucurescene,  i i u numai două fapte care vi  vor arăta sub adevărata  i sc rb sa lor inf ci are.

Aceste două fapte ar put  fi intitulate: primul, *Egumenii greci  i m  tele sfinte*; al doilea, *Egumenii greci  i c rciumile*.

Primul, Domnilor, e comerciul, precupe irea m r av   i nelegiuită ce făceau cu presupusele m  te, obiecte sfinte, rămase

³³⁾ Arhivele Statului : *Condica Mitropol. Bucuresc *, n. IV. județul *Prahova*, pag. 391.

de la Maica Domnului, de la Christ, de la Apostoli și de la alți martiri și martire din cele d'ântăiū timpuri ale creștinismului. S'a făcut, adică, și la noi negustoria cu cele sfinte, întocmai cum s'a făcut și'n Apus. Seignobos, în studiul seū *les Reliques en Occident*, ne spune că se adora uă *lacrimă a lui Christ* la Vendôme, *barba lui Noe* la Corbie, *Cenușa celor trei Crai de la Răsărit* la Colonia, *un dinte al lui Christ* la Saint-Médard la Paris, și în două orașe două capete ale sfântului Ión Botezătorul. Care era cel adevărat? Cestiune foarte grea, în tocmai ca și aceia privitoare la tunica lui Cristos care se adoră, una la Colonia, alta la Argenteuil lângă Paris, pretinzându-se că ambele sunt adevărate, când sciut este că Sânta Fecióră nu a făcut de cât uă tunică fără cusătură divinului Mântuitor.

Vedeți deci că Apusul, ca și Răsăritul, a avut mōștele și adorarea lor fanatică. Egu-
menii speculaū acéstă credință cu uă per-
versitate infernală. Comerțul de lemn sfânt,
care s'a debitat în orașele țerilor române de
egumenii greci, atinge proporțiuni estraor-
dinare. Sunt vro câteva exemple vorbitore
în colecțiunea de documente a d-lui V. A.
Urechiă pentru secolul XVIII ³⁴). Un egu-

³⁴) V. A. Urechiă : *Istoria Românilor*, vol. V. *passim*.

men, Văcărescénul, care face acest comerçiù de lemn sfânt, pe uă scară întinsă, scrie Patriarhului la Ierusalim neted și lămurit: decă boierul Balénu îmi dă cât îi cer, daũ lemnul; iér decă nu, nu-ı daũ nimic. — Ca și cum ar fi ȃis: găsec eũ pe un altul mai darnic. Sunt și procese pentru lemn sfânt și pentru alte móște la Divanul Țării și 'naintea Mitropoliților după vremuri. Tóte aceste scârbe erau pricinuite de nesăturata poftă de bani a Egumenilor.

XIV

Faptul al doilea erau cârciumile.

Étă cum stă cestiunea: din vechiele hrisóve ale Domnilor, mănăstirile Radu-Vodă, Mihaı-Vodă, Cotroceni, Sfta Ecaterina, Sftul Gheorghe-Noũ și, mai târziu, Văcărescii și Sftul Spiridon al Ghiculescilor aveaũ dreptul sè aibă, la anumite locuri în Bucuresci, pe ulițe, și în districte, pe la drumul mare, cârciume unde sè se vëndă vinul recoltat în decursul unui an și, mai cu sémă, după cules, tómna. In Septembre și Octobre, fără să fiı prooroc, puteai sè te prinđi că se va incinde cértă mare între Egumenii mănăstirilor mai sus citate pentru cârciumi. Cel de la Mihaı-Vodă pretindea că cel de la Radu-Vodă n'are

dreptul să deschidă cârciumă în Podul Calicilor; cel de la Sfta Ecaterina nega acest drept celui de la Văcăresci pe podul Beilicului. În țără, la diferitele noastre podgorii, se petrecea același lucru.

La 1777, a fost uă luptă monstruoasă între Egumenul Argesan Damaskin (Argeșul nu era încă Episcopiă) cu Egumenul Câmpulungen Dosithie, cu Egumenul Aninoșan Mitrofan și cu Egumenul Vieroșan Parthenie, pentru vinul ce toți aveau din vinele din dealul Pitescilor, în Isvorani, pe Ștefănesci, la Gura-Văieii și în Căsta Câmpului. Pentru că cârciuma lui să fiă în bătaia drumului și, deci, să 'și vîndă vinul mai bine și mai iute, unul dintr'acești Egumeni voi să schimbe din linia lui, bătără de secol, drumul cel mare care venia de la București la Pitesci și trecea apoi, la dreapta, la Pasul Branului, ier la stânga, la trecătorea Căinenilor în Transilvania. Dumnezeu știe cum i-aă împăcat Divanul și boierii³⁵).

Astfel de Egumeni, cu faptele lor infame și scârbóse, exasperau pe Mitropoliții și pe Episcopii români ai Țerei. Tremurau de mâniă bunii păstori ai sufletelor românesci, când se uitaă cu câtă grecescă aroganță su-

³⁵) Arhivele Statului : *Condica Mănăst. Câmpulungului* No. 1, pag. 800 și următóarele.

geaŭ Egumenii veniturile moşielor cari erau ale Ţerei. Tremuraŭ de mâniã, dër n'aveaŭ ce face. Cu pungele cu cari alergaŭ la Domnii Fanarioţi, Egumenii erau inatacabilî şi inexpugnabilî. Rare-orî câte un episcop putea sê pedepsescã pe câte un Egumen, trântor îmbrãcat în mantia preotească ; rare-orî putea sê'l pedepsescã şi sê'l înfiereze în ochii lumii şi posteritãtei cu semnul neşters al infamiei.

XV

Intr'un rând a fost ceva tragic, cu porţiuni superbe ; ceva care reaminteste judecata cadavrelor din vechime. Êtã cum : în secolul trecut, Egumenul grec Isaia de la Radu-Vodã speriase Bucurescî cu hoşiele şi scârboşeniile lui. Nimeni, nici Mitropolitul, nici Episcopii, nici boierii nu putuserã sê-i facã nimic. Pungele lui se vërsaŭ în punga Fanariotului care era pe tron, şi tot el remãnea Egumen la bogata mãnãstire. A ţinut aşa cât a trãit. Móre Isaia, şi rudele, moştenind intrêga lui avere, hotãrESC sê-i facã uã îmormântare domnescã. Boieri, preoþime, lume în pâlcuri nesfârşite în bisericã şi pe colina de la Radu-Vodã, în ðiua îmormântãrei. Oficia Chesarie, marele Episcop al Rîmnicului, unul din caracterile cele mai an-

tice ale Episcopatului român, bătrân mareț, înalt și cu un glas care răsuna adânc în inimile ascultătorilor. Episcopul român scia totă viața lui Isaia ; primise totuși să slujescă, ba chiar rudele îl rugaseră să facă și uă orațiune funebră după slujbă. Incrunțat, episcopul făgăduise.

În ziua înmormântărei care rămâne istorică, în timpul slujbei și 'n fața pompei pline de bogăția storsă de pe spinarea țeranului român, figura lui Chesarie lua din ce în ce uă fisionomieă grozavă ; s'ar fi cređut că fulgere îi brăzdeză fața și că privirile lui se 'nfig ca săgeți omoritoare în toți Grecii d'impjuru-î. Slujba se sfârși. Veni rândul cuvântărei ; se făcuse uă tăcere mormîntală. Chesarie, rotocolindu-și privirile asupra întregului public, isbucni de uă dată cu cuvintele :

— *Să se stingă lumînările !*

Era atâta tăria și atâta imperiositate în glasul lui, în cât toți cei cari aveau lumînări în mână le suflară.

— Da, continuă Chesarie, să se stingă lumînările, căci nevrednic este acela care, înveștmîntat în lumină, s'a tăvălit în noroiul desfrânărei.

Pe acéstă temă, Domnilor, pe tema omului care, înveștmîntat în lumină se tăvăleşce 'n noroiul desfrânărei, Chesarie zugrăvi viața infamă a lui Isaia astfel încât resună întreaga

țeră și, prin tradițiune orală, lucrul a ajuns pêne la noi.³⁶)

Toți Românii simțiau ca și nemuritorul Chesarie; toți tremurau și se cutremurau de mâniă, dărâșturându-se, puterea și influența Grecilor îi biruiau într'una.

XVI

De la Bogdan-Vodă, de la 1508, ori de câte ori privilegiuri binevenite se înfățișaseră, Românii le folosiseră. În tractatul din 1595 al lui Mihaï Vitézul cu Sigismond Batory, este un articol care prevede gonirea Grecilor din țeră. Într'un hrisov al lui Leon-Vodă din 1631 se declară solemn că: «tote «nevoile țerii și sărăcia cumplită vin de la «Grecii cei străini, cari amestecă domniele, «vînd țera fără milă și o precupețesc pe «camete asuprite.»

În timpurile frumoase și românesce ale lui Matei Vodă Basarab, Domn, cler, boieri, popor, toți sunt insuflețiți puternic în contra Grecilor clerici și mireni. Un vîrtej de românism și de entusiasm național face pe Matei Basarab în hrisovul măreț din 1637 să pună minunata apostrofă: «vînt și vifor,

³⁶) Povestit mie la Paris în 1881 de neuitatul Ion Brezoianu, fost membru în comisia documentală.

foc și pară să fiă partea paharului vostru ;» —
 ier în hrisovul de restaurare al străvechei
 mănăstiri a Câmpulungului, Matei declară,
 în bogata și pitoreasca limbă românească a
 epocii seile, că : «mănăstirile românesce au
 «fost închinare pentru orbitore mită și sub
 «vicleună taină.»

Atunci, curentul fu iresistibil în contra
 Grecilor și pëtrunse pêne în popor. Uă doină,
 pe care d. Hasdeu o publica în *Traian*
 acum 28 de ani, oglindesce admirabil ura
 și disprețul poporului pentru acești venetici
 și hrăpitori.

Doina țice :

Frunță verde creț de tei,
 Oi-leo-leo, Dómne Matei,
 Fugi din Țarigrad că piei !
 Că Grecii, Grecóicele,
 Avënd și Turcóicele,
 La 'mpëratul te-aũ pirit
 Țëra că ai jăfuit.

.....
 Vor Domnia să ț-o iea
 Și ier Grecului s'o dea.....

Domnul întreabă atunci pe boieri, decă e
 adevërat că a jăfuit el țëra :

Măgurene Constantine,
 Tu cunosci Țëra mai bine;
 Tu sciĩ tot ce s'a 'ntëmplat.
 Eũ Domnia n'am cătat;
 Dër și Grecul nu va fi
 Câte țile voiũ trăi.

Tot Domnul, întorcându-se către boeri,
 dicea cu vitejescă tăria:

Verde! verde! stirigoî!
 Să ne 'ntorcem înapoi.
 În bucium să buciumăm,
 Tôtă țera s'adunăm,
 Răsboi Grecilor să dăm
 Și pe toți să-i alungăm.
 Toți dorim mórtea mai bine,
 De cât Grec domn să ne fiă.
 Grecul e vidră spurcată,
 Este fiéră 'nveninată.

În urmă, pe rând, toți boerii, Bălenii, Bălăcenii, Filipescii, Năsturelii îndemnă pe
 Domn ȳicându-î:

— Haî, Dómne, Măria Ta,
 Pe Greci de îi risipesce
 Să piéră din țera ta.
 Noi, Româniî, te iubim
 Și pe Greci vrem să-î gonim.
 Piéră tot neamul grecesc
 Prin sobor bisericesc,
 Prin blestem dumneȳesc.—
 Êr Udrea Filipesceanu
 Și cu Vornicul Ardeleanu
 Din gură așa grăia:
 — Haî, Dómne, Măria Ta,
 Dă-mi pe Greci pe mâna mea
 Să le-arêt cine-î Udrea.
 Să-î joc ca pe brebeneî,
 Să le scot eũ șapte piei.
 Sgîȳa, sgîȳa, iepura,
 Să le-arăt eũ Domnia
 Pên 'i-oî trece Dunărea.³⁷⁾

³⁷⁾ Hasdeu: *Traian*, 1869, No. 78. Publicată și de *Monitorul Oficial* de pe acele vremuri.

Écă, Domnilor, la ce grad ajunsese violența reacțiunei în contra Grecilor în toate clasele poporului, pe vremea lui Matei Basarab.

Imprejurările ênsă și evlavia Domnilor următori, precum și deșteptăciunea Grecilor făcură ca rădăcinele influenței lor să se adâncescă ierăși în pământul țerilor române.

Venirea la tron în Iași și'n București a Domnilor Fanarioți, «suflete dospite în străvechi pécate, putregăi din trunchiul vechiului «Byzanț», — pune vârful puterei grecesci. Protestele Românilor deveniră din ce în ce mai slabe, ier îndrăsniele Grecilor, Bei, Patriarhi, Episcopi, Egumeni și pêne la infimii Calengii, din ce în ce mai mare.

Țera suferia adânc, și'n concertul de suspine tăcute și supuse, d'abia se aușia la munte doina :

Grecu-î fieră dușmănosă,
Grecu-î limbă veninosă,
Ce pētrunde pēn' la ósă ;

ier în orașe, în București bunióră, bocetul duios al lui Zilot Românul, care se jălia dicēnd :

Am ajuns negustoriă
Grecilor din Țarigrad :
Cine dă mai mult, se fiă
Domn Țerii neapărat !
Si-apoi, după-acestea toate,
Cu piciorul toți ne daū ;

Care precum va și pôte
 Ne rupe și milă n'ău.
 Ah! Dómnne ne miluesce,
 Tinde mila ta spre oi:
 Precum scîi, ne sprijinesce,
 Că ne 'necăm, vai de noi!! ³⁸⁾

XVIII

Așa se 'ncheiă, Domnilor, cu secolul XVIII cestiunea Patriarhilor, Mitropoliților și Egumenilor greci în țările române.

Cel care va face, acum séu mai târziu, istoria aceluï mare eveniment român din secolul nostru, care se numesce *secularisarea mănăstirilor închinat*e, va avé mari și frumóse lucruri de zugrăvit și de povestit. In-tr'același timp, va avé de arétat cele mai mari svêrcoliri, intrigî, cumpărări de consciințe, târguri infame, amenințări copilăresci, cari aũ fost vre o dată în istoria diplomației orientale, și pe care Egumenii și Patriarhiï le făcură numai ca să rămână stăpâni pe moșiele, cari daũ ađi Regatului Român un venit mai mare de 25.000.000 de lei.

Cestiunea secularisărei, începută din timpul lui Caragea de unele din familiile istorice ale Țerei, va fi continuată de-a lungul Domniilor cari se urmară de la 1821 și pêne

³⁸⁾ Hasdeu: *Ultima Cronică-Română din E...* *ana-*
rioților (Bucuresci, 1884), pag. XVII.

în vremurile lui Cuza-Vodă. Secularisarea, reîntrirea României în stăpânirea moșierilor românesci, se făcu sub Cuza-Vodă, cu toate blestemele, anatemele și strigătele Patriarhilor și Episcopilor Greci. Răsună Europa de la 1860 și pînă la 1864 de jalea adîncă a stîlpilor Bisericii ortodoxe din Asia, Africa și Peninsula balcanică. La 15 Aprilie 1863, acum 34 de ani, Patriarcul Iacob al Alessandriei Egiptului mărturisia cu lacrimi într'ua scrisore zicînd: «Tronul nostru alessandrinén se ține numai cu venitul moșierilor din țerile române. Si acum ce să ne «facem?»³⁹⁾

Răspunsul Românilor a fost și va fi totdeauna următorul: să vă faceți ceia ce s'a făcut toți aceia cari nu și-au îndeplinit datoriile și legăturile ce li se lasă cu limbă de mörte.

De 400 de ani, de cînd s'a închinat Patriarhiilor, Mitropoliilor și Episcopielor ortodoxe din Africa, Asia și Europa bisericii române, moșii, păduri, vii, mori, stupine, case, prăvălii, Țigani, vite, bani, scule, toate românesci, făcute din agonisela românescă, — atunci și pînă acum, toate fuseseră închinete cu următoarele condițiuni, cari se găsesc în toate actele de daniă:

³⁹⁾ Boinac: *Buciumul și Trompeta Carpaților* de pe acele vremuri si mai încöce.

- 1) Pomenirea răposaților donatori și citori și facerea pomnelor lor;
- 2) Ajutorarea rudelor;
- 3) Intreținerea bisericelor și odórelor lor în bună stare;
- 4) Măritarea de fete;
- 5) Facerea de școle;
- 6) Facerea și întreținerea de spitale;
- 7) Facerea și întreținerea ospicielor de bătrâni,

și numai, la sfârșit, după îndeplinirea acestor șapte prime condițiuni,

8) Trămiterea prisosului de bani din venituri la mănăstirile din Asia, Africa și Europa, unde erau închinat biserica și starea românescă a evlaviosului răposat boier său neguțator.

Nici una din cele șapte condițiuni ale acestor de daniă nu a fost respectată de Patriarhi, Mitropoliți, Episcopi și Egumeni și, deci, secularizarea se impunea.

România a făcut-o, și a făcut-o pentru veciă, spre cel mai mare bine al demnității și economiei naționale.⁴⁰⁾

G. I. IONNESCU-GION.

⁴⁰⁾ Acest capitol din *Istoria Bucureștilor* a fost citit ca conferință în sala Ateneului Român în seara de 19 Ianuarie 1897.

